

Ejendom og Samfund.

Af Dr. Cl. Wilkens.

A. Samter: Das Eigenthum in seiner socialen Bedeutung. Jena, G. Fischer. 1879. (503 S.)

De sociale Videnskaber følge den samme Aandens Bevægelse, som gaar gennem Videnskaben overhovedet. Middelalderen og den nyere Tids første Tidsrum stræbte efter det absolute, det ubetingede Væsen, enten det nu søgtes i en overnaturlig Verden eller som et ubetinget Noget bagved den naturlige, og enten det søgtes kemisk som «de Vises Sten» eller politisk som Kongedømmet af Guds Naade. Den nyere Videnskab søger overalt, hvor det er muligt, at indføre Induktionens Methode: den søger Lovene paa Kjendsgjerningernes og Iagttagelsernes Grund. Paa Socialpolitikens Omraade møde vi den samme Bevægelse. Ved Revolutionen gjordes der vel skarpt Front mod tidligere Theorier; kritisk-negativt opløste man sine Fædres Idealer, men positivt kom man i Grunden ikke ud over Fortidens Aandsretning; den sociale Politik, den økonomiske og politiske Liberalismes, var fremdeles en oversanselig og overhistorisk, o: metafysisk Politik, der søgte og levede i absolute Begreber. Rousseaus Lære

om Samfundets Oprindelse ved en fri Kontrakt mellem Individerne var mindre historisk, mere fantastisk end Kongedømmet af Guds Naade, der dog havde sin Rod i en Virkelighed, en faktisk eksisterende Tro, en social Kraft. Tanken om Friheden som et magisk Middel til at hæve ethvert Folk eller Tanken om et absolut Forfatningsideal, lige fortrinligt til enhver Tid og paa ethvert Sted, hævet over Rum og Tid, var lige saa fantastisk, lige saa oversanselig og overhistorisk, ligesaa metafysisk som Tanken om «de Vises Stens» magiske Evner til at forvandle Alt til Guld og gjøre alle Legemer sunde. Den rene Liberalisme, den Individualismen, og den rene Socialisme vare Udtryk for den samme Aand. Det ene Parti forventede en ny Guldalder af Udfoldelsen af Menneskesjælens individualistiske Side: *laissez faire, laissez passer*; det andet Parti Guld og grønne Skove saa, ja et Hav af Limonade ved Udviklingen af Menneskets sociale Side. Hist ensidigt Eftertryk paa Individet med det uforudsete Resultat: økonomisk og socialt Anarki; her ensidigt Eftertryk paa Samfundet med den visse Følge: økonomisk og socialt Maskineri. Manchestertheorien og Fourier er den samme Aands to modsatte Poler, den oversanselige og overhistoriske Politiks Magnetisme.

Imod denne ny-romantiske Politik optræder den nyere positive Politik. Den ser ethvert Begreb dynamisk, som et historisk Begreb; som en social Kraft, der er et nødvendigt Resultat af bestemte historisk-sociale Forudsætninger, kræver sine ejendommelige fysiske, økonomiske, psykologiske og sociale Betingelser, staar i et nødvendigt gjensidigt Afhængighedsforhold til andre sociale Fænomener og medfører sine bestemte Resultater. Sociale og politiske Begreber som Ejendom, Frihed, Ret o. s. v.

ser den som Udtryk for sociale i den reale Udviklings Strøm sig rørende Kræfter, relative som alle Kræfter, men faktiske Realiteter. Holdende sig paa Historiens og Iagttagelsens jevne Grund har den ikke Brug for Fantasier, hverken Liberalismens eller Socialismens. Den har hidtil ikke haft den Fornøjelse at træffe paa en absolut fortrinlig Regeringsform eller paa en ubetinget fortræffelig social-økonomisk Ordning. Den ser den konstitutionelle Forfatning som et historisk Udviklingsresultat hos visse mere fremskredne Folk, der alle tilhøre den ariske Folkestamme, uden dog at være det løsende Ord til enhver Tid og for ethvert Folk, og dens Indførelse i Sydamerika uden Hensyn til fysiske, historiske og sociale Betingelser ser den nærmest som tilhørende det komiske Epos. Den positive Politik har ikke hin absolute Tro paa Friheden, og om den end véd, at Friheden er Grundbetingelsen for Udviklingen af Menneskets Evner, saa véd den tillige, at disse Evner i Forvejen maa have naaet en vis Udvikling for at benytte Friheden, og den har ikke opdaget, at Negerens og Indianerens bratte Frigjørelse har bragt dem Andet end Kristendommen, Brændevinen og Døden. Den kan ikke se, at politisk Frihed er social Frihed, og den forstaar vel den frie Konkurrence som et historisk Resultat, men den har endnu ikke fundet Organisationens livsbetingende Kjærne i Reglerne for Tilbud og Efterspørgsel. Naar der henvises til den økonomiske Friheds fortrinlige Resultater, saa véd den egentlig ikke, om de ere saa beundringsværdige i Retning af Fordelingen; og vilde den end gjerne give den frie Konkurrence Æren for Produktionens store Opsving, saa pines den af den Tanke, at Naturvidenskaberne muligvis vilde forbeholde sig en ikke ringe Del af Æren. Idet den kort sagt ser Alt i

Udviklingens Lys, opdager den, at der i Alt er en Kjærne af relativ Ret, at de sociale Fænomener frembyde en Række af nødvendig sammenhørende Stadier, at de alle kunne modificeres, men langsomt; at Fremtidens Haab ligger i Sandheden af de nye Organisationsformer, der danne sig under de gamles Opløsning, men i nødvendig Sammenhæng med dem.

Det er denne Anskuelse, der mer og mer vinder Indgang i Økonomien og Sociologien. Som et Folks økonomiske Tilstand overhovedet er et historisk Resultat, bestemt ved den sociale Udvikling og den almindelige Retsorganisation, — et Forhold Nationaløkonomerne altfor ofte glemme —, saaledes ogsaa de enkelte Former. Paa Ejendomsrettens Omraade har forskellige Skrifter i den nyere Tid betydelig modificeret tidligere Opfattelser: jeg behøver blot at nævne Navne som Laveleye, Schäffle, Wagner, Jhering, Maine. Til denne Retning, hvis Repræsentanter i Forbigaaende sagt næsten alle kræve en videre Udvikling af Samfundsejendommen, kommer nu Samter, der i ovennævnte interessante og i methodisk Henseende vel byggede Værk har underkastet Ejendommen en temmelig alsidig Analyse.

Den tidligere Politik og Jurisprudens har haft og har besynderlige Anskuelser om Ejendommen. Den opfattes i Almindelighed som absolut Privatejendom, som «en Persons ubegrænsede og udelukkende Herredømme over en Ting», [Romernes *jus utendi et abutendi re*]; den er hellig og ukrænkelig; den har været overalt og til alle Tider. Men dette absolute Begreb, oprindeligt et Foster af romersk abstrakt Logik, har hverken forhindret, at Værdierne ere i uophørlig Vorden og Bevægelse, — Tilværelsen i sin Relativitet forstaar sig saa lidt paa det Ukrænkelige —

eller at Samfundet stadig har maattet forbeholde sig Ret til at indskrænke den af sociale Grunde, idet som Jhering siger, Ejendommenes Idé ikke kan føre noget med sig, der strider mod Samfundets Idé. Og Fraserne «overalt og til alle Tider» har ikke kunnet afkræfte den historiske Kjendsgjerning, at Privatejendommen har sin historiske Tilblivelse, i det Store og i det Hele er gaaet parallel med Kulturens Udvikling: 1) som privat Ejendomsret over Ting til umiddelbart personligt Forbrug, 2) over bevægelig Formue overhovedet, 3) gennem utallige Overgange, Stamme, Slægt, Familie, som privat Ejendomsret over Jord og Grund. Hvad der har bragt den Sejr er dels Besiddelsens raa Magt, dels Hensigtsmæssighedsgrunde under ensidigt Hensyn til dens Betydning for Produktionen (intensivt Agerbrug o. s. v.). Men Oldtidens Historie har lært os og den nyere Tids økonomiske Misère har indskærpet os, at Hensynet til Fordelingen er lige saa væsentligt som Hensynet til Produktionen.*)

At Ejendomsbegrebet ikke er saa simpelt som hin Opfattelse synes at medføre, viser Samter os i «Ejendomsbegrebet og Ejendomsarterne» (S. 1—78). Dette Afsnit, der har været udgivet særskilt, er udførligt refereret i nærværende Tidsskrift**), og jeg skal kun berøre de væsentligste Træk. Ejendomsbegrebet er et Retsforhold mellem Ejendomssubjektet og Ejendomsobjektet. Ejendomssubjektet er vel en raadende Vilje, men, idet denne raadende Vilje kan konstitueres, ikke blot en Enkeltperson; det kan være: 1) Enkeltpersoner, 2) frivilligt slut-

---

*) Se Laveleye: Om Ejendomsretten og dens oprindelige Former. Paa Dansk ved Aleksis Petersen. Kbhvn. 1876.

**) Nationaløk. Tidsskrift XII, S. 177 ff.

tede Foreninger af Personer (Familjer, Selskaber, Korporationer, Kirker), 3) sociale Tvangsselskaber (Kommune, Stat). Ejendommen er med andre Ord ikke blot Privatejendom, om man ogsaa nok saa meget søger at tvinge den ind i denne Ramme. Hvad Ejendomsobjektet angaar, da gjør det en væsenlig Forskjel, om her med Hensyn til dets Beskaffenhed er Tale om rørligt Gods eller om Jord og Grund, 2: om Ejendomsobjektet relativt kan forøges efter Behag eller ikke; et Spørgsmaal, der altid har været af afgjørende Betydning for Retsforholdet, det Ejendommen konstituerende Moment. Ogsaa Ejendomssubjektets Natur, om det er et enkelt Individ eller sociale Forbindelser af Individuer, der ere Ejere, maa medføre en væsenlig Forskjel i Rettens Indhold og Omfang. Saaledes leddeler Ejendomsforholdet sig efter Gjenstandens Natur og Indehavernes Natur, og Retsforholdet differentierer sig i en Mangfoldighed af særlige Retsforhold og Retsnormer. Det gaar aabenbart ikke an her at skjære Alt over én Kam. Endelig er der endnu en anden Side af Ejendomsobjektet, der giver Anledning til ikke ringere Forskjelligheder, nemlig dets Anvendelse, som Ejendom til umiddelbart Brug, Brugsejendom, som Ejendom til Produktion af nye Værdier, Produktionsejendom (Kapital), eller som Ejendom, der udlaanes (Kredit), Laaneejendom; og disse forskjellige Arter af Ejendomsanvendelse fungere igjen økonomisk og socialt forskjelligt efter Indehavernes Natur. Der kan saaledes ikke være Tvivl om, at Brugs-ejendommen udnyttes bedst i Enkeltmands Haand; Produktivejendommen fungerer maaske ligeledes rent økonomisk bedst som Privatejendom, men socialt derimod muligen bedst som social Ejendom. Det simple Spørgsmaal, om denne Ejendomsform overhovedet skal være i

Enkeltmands eller i frie sociale Forbindelsers eller i Tvangsselskabers Haand, er jo Spørgsmaal af gjennemgribende Betydning for den hele sociale Organisation. Om dem er der kæmpet i Historien, om dem vil der kæmpes, og hvor Striden gjælder dem, gaar Historiens Bølger højest. Og alle disse forskjellige Forhold mellem Ejendommens Subjekt og Objekt faa endelig deres egenlige Form ved den sociale Retsorganisation, der selv er en historisk Dannelse, fremgaaet af de reale Livsforholds og Livsanskuelsers Grund under den farverige Brydning mellem Naturretten og den positive Ret, der betegner Kampen for Tilværelsen paa Lovgivningens Omraade. Man faar unægteligt et Indtryk af: vi staa ved et indviklet Spørgsmaal. —

Efter det deduktive Element det induktive; efter Begrebsudviklingen Ejendomsrettens historiske Udvikling (78—224), et lærerigt Afsnit, der dog langt fra kan maale sig med Laveleyes fortræffelige og plastiske Bog. Efter kort at have berørt de primitive Kulturtrin, og paavist, hvorledes Ejendommen som saadan først bliver til ved Dannelsen af en offentlig Magt, oprindelig er Stammeejendom og først efterhaanden udvikler sig til Privatejendom, fordyber Samter sig særlig i Modsætningen mellem Rom og de gamle Germaner. Det ejendommelige for Rom er trods Statsejendommen, *ager publicus*, en iboende Tendens til Privatejendommens Sejr. Oprindelig tilhørte Jord og Grund Slægterne, men gik snart over i Særeje, og Uligheden i Antallet af Hoveder paa de forskjellige Slægter og Tilkomsten af nye ejendomsløse og afhængige Borgere, Plebejer, medførte hurtig Ulighed i Besiddelsen. Kampen mellem Patricier og Plebejer, oprindelig en politisk Kamp, fik snart sit Tyngdepunkt i Ejendomsforholdet, og

Kløften mellem Besiddende og Besiddelsesløse udvidedes efterhaanden. Imidlertid spillede Statsejendommen dog en stor Rolle til Udjævning af Modsætningerne og fik afgjørende Betydning for Roms indre Sikkerhed og Størhed. Ved dens bestandige Væxt ved Erobringen havde Rom et Middel til altid paany at ordne og rette Grundbesiddelsesforholdene; den havde et Middel til at virke paa Fordelingen. Men den Maade, hvorpaa de herskende Klasser, først Slægtsadelen, senere et Pengevælde trods alle Modbestræbelser (Cassus, Gracherne, Drusus, tildels Cæsar) forstod at udnytte den i sin Interesse for tilsidst at lade den forsvinde, blev Dødsdommen over det romerske Samfund. Vi medtage fra dette Afsnit af Historien den frugtbare Lære, at efterhaanden som den absolute Privatejendom sejrede, og Ejendommen overhovedet mere og mere koncentreredes paa forholdsvis faa Hænder, forsvandt den egenlige Middelstand mere og mere, og Samfundet deltes i et Rigmandsvælde og et Proletariat; den sociale Opløsning begyndte. Men vi medbringe tillige den Erkjendelse, at saalænge Statsejendommen existerede og benyttedes i social Aand, var den et fortrinligt Middel til at udjævne sociale Modsætninger, og Rom blomstrede. Ved efter Mommsen at give en levende Skildring af den sociale Tilstand i Roms Nedgangsperiode — en Tilstand, der trods al Forskjel ikke er uden slaaende Lighed med den nyeste Tid — indskærper Samter ad induktiv-historisk Vej den Grundsætning, at Privatejendommen, saa berettiget den end er, — «ingen egen Person uden Ejendom», — maa kompletteres med Samfundsejendom. —

Udgangspunktet for den germaniske Ret var en anden. Det romerske Ejendomsbegreb var den Abstraktion, ifølge hvilken en Sags Totalitet tænkes som en Bestanddel af

Personens formueretlige Viljessfære, saaledes at Ejendommen er uafhængig af Objektets Beskaffenhed. Anderledes hos Germanerne: her gjordes oprindelig Adskillelse mellem Ejendom over Jord og Grund og over rørligt Gods, og den offentlige Magt, enten det nu var det mindre eller større Samfund, forbeholdt sig altid et Overherredømme over Jord og Grund. Resultatet blev ganske vist ikke synderlig forskjelligt fra Forholdene i Rom, men Aanden var en anden. Oprindelig var Forholdet dette: Jorden var Fælleseje, Byens frie Befolkning Arvinger, af hvilke hver fik en fri Lod til Benyttelse, medens han derimod var Grundejer paa selve sin Gaard, dog at hans frie Afhændelsesret var bunden ved Fællesretten. Ved Siden af denne frie Befolkning var der Slaver, hvis Stilling væsentlig var som Oldtidens, og Hørige, som stode midt imellem Frie og Ufrie; endelig ogsaa frie Enkeltejendomme. Tidens herskende Retsløshed og Kamp, Befolkningsførelsen og Kirken medførte imidlertid Lehnsvæsenets Dannelse, og Besiddelsens Koncentration i Lehnsherrernes og Kirkens Haand blev Fællesejendommens Grav i det for Lehnsvæsenet ejendommelige ofte skildrede Bundethedens System. Det samme System udviklede sig ogsaa i Kjøbstæderne, men her tiltvang som bekjendt den rørlige Ejendom sig efterhaanden mere og mere Frihed, og endelig sprængte den franske Revolution alle økonomiske Bænd. Den politiske Liberalisme affødte den økonomiske, og den fuldstændige Privatejendom vandt atter sin Verdenssejr. Istedetfor Feudalmagten traadte Kapitalmagten, der altid blomstrer i den absolute Privatejendoms Skygge. Følgen var et storartet Opsving af Produktionen, men tillige en stigende Kløft mellem Rigdomsvælde og besiddelsesløst Proletariat, det sociale Spørgsmaals Lidenskaber og Kampe.

Er saa Privatejendommen det eneste fortræffelige, det sociale Problem forøvrigt løst ved Fattigskatten? —

At det ikke er saa, vil man let besinde sig paa, idet man opdager, at selve Privatejendommens Sejr har medført som et nødvendigt Korrektiv en stigende Udvikling af Former for social Ejendom, og betragter de forskellige Ejendomsindehavere (S. 224—309). Hverken historisk eller faktisk viser Ejendommen sig som udelukkende Privatejendom eller Statsejendom. Mellem disse Extremer, der tydeligst angive dens Karakter: Indehaverens udelukkende og kun af Samfundets Retsorganisation begrænsede Raadighed over Tingen, har der historisk bestaaet og under selve den frie Konkurrence i stigende Maal udviklet sig en Række af Mellemlid. Allerede Familieejendommen, navnlig Hustruens, glider efter Sædvane og Ret ud af Enkeltviljens Ramme og antager en social Natur. Dette tillige med de Institutioner, der knytter sig dertil, er imidlertid et gammelt kjendt Forhold. Men selve det økonomiske Liv, fremfor alt Storproduktionens Magt, medfører jo en hel Række af Former for Selskabsejendom paa det økonomiske Omraade, til Erhverv. (Produktiv-Ejendom.) Fra Handelskompagnierne (de i Kompagniet værende Aktiver kan kun bruges til fælles Formaal, en Bestemmelse, der ogsaa er virksom ligeoverfor Tredjemand) gennem Aktieselskaber en commandite til rene Aktieselskaber finde vi en Overgang, karakteriseret ved, at de Enkelte, idet de deltage med deres Ejendom i Selskabsdannelsen, først ængstelig søge at oprettholde denne, men derefter, tvungne af Erhvervslivets Natur, ligesom forholde sig mere og mere lax til deres Privatejendom og endelig betror den til Dannelser, ved hvilke Privatejendommen mister sin ejendommelige Karakter, den

udelukkende Raadighed, og som kun i Aktiens Salgsøjeblik vise deres Sammenhæng med Privatejendommen. — Ikke blot det økonomiske, men endnu mere det sociale Liv frembringer nye Former af Ejendom: de mangfoldige Arter af Foreninger (til fælles eller til almen Nytte) viser os Ejendomsformer, der endnu mere end de økonomiske udmærke sig ved en social Side. De økonomiske Former for social Ejendom vise altid tilbage til den Enkelte; de sociale vise frem mod det Almene; den Enkelte træder her tilbage og Fællesinteressen danner Forgrunden; Ejendommen tjener ikke her den Enkelte, men den i Forening med Andre optrædende Enkeltmand; et idealt Hele svæver over denne Form; den er social Ejendom i særlig Forstand. Endnu skarpere træder dette frem ved Stiftelser, Korporationer osv.: kun ved sin Fødsel hænger Ejendommen her sammen med Privatejendommen, tjener ellers i Ét og Alt almene Interesser. Alle disse Overgange fra Handelsselskabet til Korporationen betegner saaledes en Række af Overgange fra Privatejendom til renere og renere Socialejendom. Og endelig mødes denne Bevægelse med de urgamle Former for Socialejendom, de politiske, Tvangsselskaberne: Kommune og Stat, hvis Ejendom uden al Indskrænkning er Samfunds-Ejendom. Ved at følge denne Bevægelse, mærke os disse trinvisse Overgange, se paa disse Mellemlid, vinde vi da den vigtige Erkjendelse: Privatejendom og social Ejendom ere ikke Modsætninger, men to nødvendig sammenhørende Sider af den menneskelige Natur og de menneskelige Indretninger. Ejendommen er ikke udelukkende Privatejendom, og den juridiske Methode paa alle Maader at søge at tvinge al Ejendom ind i dens Ramme er en Fiktion, arvet fra den romerske Jurispru-

dens' abstrakt-logiske Natur, og som maa bekæmpes. Det er en Hovedopgave for Samter, og betydelige Jurister have selv faaet Øjet op for, at denne Fiktion i Virkeligheden udtrykker, at Lovgivningen og den juridiske Videnskab her er i Disharmoni med de reale Livsforhold. Hvor meget vil her ikke være at gjøre, f. Ex. med Hensyn til Aktielovgivning?

En væsenlig Undersøgelse staar endnu tilbage: i Socialpolitiken er Hensigtsmæssigheden et Hovedhensyn. Hvorledes fungere de forskjellige Arter af Ejendom? give de mest Nyttevirkning i Enkeltmands, eller i sociale Forbindelsers, eller i Tvangsselskabernes Haand? I hvilken Haand virke de intensivest i økonomisk og i social Henseende. Det omhandler Samter i sin Bogs sidste Afsnit: «Ejendommens Funktion» (S. 309—489). Privatejendommens psykologisk stærke Drivfjædre, Enkeltviljen og Selvinteressen, virke naturligvis gunstigt ved Brugsejendommen. Dens Virkning paa Produktivejendommen er den intensiveste og fra et rent økonomisk Standpunkt den følgerigeste; fra et socialt Standpunkt derimod, hvor Fordelingsspørgsmaalet træder i Forgrunden, i høj Grad betænkelig, ja hvad Laaneejendommen (Krediten) angaar medførende uholdbare sociale Tilstande. Krediten betragter Samter overhovedet, skjønt selv Bankier, i et meget mørkt Lys. Denne forskjellige Virkning er afgørende for den sociale Bedømmelse. Den private Brugs-ejendom er en social Nødvendighed, dybt begrundet i selve Personlighedens Væsen, og om Nødvendigheden af dens Opretholdelse kan der ikke tvivles. Privat Ejendom til Produktion, navnlig til eget Brug, har ikke mindre Fordring paa ubetinget Gyldighed. Forsaavidt den derimod anvendes til Produktion for Andre er Sagen en

anden. Dens Virksomhed er for intensiv i ren økonomisk Henseende til at den tør opgives; men den er for ensidig og individualistisk til, at der ikke udfordres sociale Modbestræbelser; ikke at tale om, at den i Kreditens Form fordrer en fuldstændig social Omforming. Resultat: Privatejendommen kan ikke afskaffes, men den kræver dels social Fuldstændiggjørelse, dels sociale Korrektiver. At tilvejebringe dette Korrektiv ved en ensidig stærk Udvikling af Tvangsselskabs-Ejendom gaar heller ikke an. Privatejendom er nødvendig — Kollektiv-, Kommune- og Stats-Ejendom er ogsaa nødvendig. Men den ensidige Udvikling af hin vil ende med Samfundets Opløsning i Atomisme, i en Samfundet opløsende Modsætning mellem et Plutokrati og et Proletariat. Statsejendommens ubetingede Herredømme vilde opløse Individualiteten og Friheden. Hvad det her gjælder om er netop den fyldige Udvikling af den Række af Mellemed, som af økonomiske og sociale Grunde ere fremtraadte mellem disse. Hvorledes fungerer nu disse Mellemløber, særlig den økonomiske Selskabsejendom? De social-økonomiske Personforbindelser udspringe af Erkjendelsen af de enkelte Kræfters Utilstrækkelighed. Forskjellen fra Privatejendommen er, at der her maa skabes et Organ for Viljen (en Majoritetsvilje), Selvinteressen maa for en Del erstattes ved Almeninteressen, hvad der viser hen til disse Ejendomsformers højere ethiske Karakter uden derfor just at give dem større økonomisk Drivkraft. Imidlertid staa de dog ikke, selv hvad Produktionsejendommens Produktivitet angaar, tilbage for Privatejendommen. Enkeltviljen virker vel kraftigere end en Majoritetsvilje, men denne kan til Gjengjæld være mere moden, mere kyndig og overvejet. Selvinteressen er vel stærkere ved Privatejendommen, men

naar dens Planer skal udføres ved uinteresserede Løn-
ningsarbejdere, gaar meget af dens Kraftvirkning tabt,
medens derimod de sociale Produktions-Selskaber ved at
gjøre Arbejderne delagtige i Overskuddet kan opnaa disses
interesserede Medvirken, for ikke at tale om de Former,
hvor Arbejderne selv ere Deltagere i selve Driften (Ar-
bejder-Produktions-Foreninger). Endelig har jo disse
Ejendomsformer i Produktionen den gamle kjendte Fordel:
Storproduktionens, de associerede Kapitalers, Vælde. Og
medens de i produktiv Henseende ikke staa tilbage for
Privatejendommen (undtagen hvad Brugsejendommen an-
gaar), have de en betydelig Fordel i social Henseende, i
Retning af Fordelingen.

Den videre Udvikling af Selskabs- og Korporations-
Ejendommen vil være af særlig Betydning. Ikke mindre
Vægt maa der tillægges Stats- og Kommune-Ejendommene;
ja, i Udviklingen af dem ligger den sociale Fremtid.
Statens Opgaver ere, efter Samter, foruden Hævdelsen af
dens Existens, Magt- og Rets-Sfæren: 1. at tilvejebringe
en social Ordning, i hvilken den Enkelte er i Stand til
at naa til Udfoldelsen af sin berettigede Personlighed;
2. saa vidt muligt at udligne de sociale Uligheder, som
danne sig i Løbet af den historiske Udvikling; 3. at give
de Trængende den nødvendige Understøttelse; 4. selv-
stændig at træde til til Fremhjælpelse af Menneskehedens
Fremskridt. Til Opfyldelsen af disse Opgaver kræver
Staten ikke Gjæld, men Ejendom. Efter at være kommen
til det Resultat, at Tvangsselskabsejendom ikke i Retning
af Produktiviteten vil staa synderlig tilbage for de øvrige
Ejendomsformer — en tidligere Theorier modsat Opfat-
telse — hævder han indtrængende Nødvendigheden af
produktiv Stats- og Kommune-Ejendom, for at disse

socialle Magthavere kan gribe ind i Fordelingen, til Udjævning af den Statens Fremtid truende sociale Ulighed, og gjøres deres Indflydelse gjældende dels paa Produktionens Retning, der ikke er garanteret ved det privat-økonomiske Hensyn til Gevinsten, dels og fremfor Alt paa Arbejdslønnen. Nærmere udvikler han i Overensstemmelse med Grundtanken i et tidligere Værk *), at det særlig er Jord og Grund, der egner sig til Tvangsselskabs-Ejendom, og dertil føjer han som en ny Tanke Fordringen paa Statens Organisation af Krediten for at bryde Bankernes pengearistokratiske Princip ved et demokratisk. Ved disse to Midler vil Staten have Magt til at gribe ind til Fordel for Fordelingen, aabne en stor Del af Arbejderne Udsigt til en selvstændig økonomisk Stilling, understøtte Produktionsassociationerne (ved sin Kreditorganisation) og afbøde Privatejendommens sociale Skade. Harmonisk Samvirken mellem den privat-økonomiske, økonomisk-selskabelige og tvangs-selskabelige Produktionsmaade paa Grundlag af Privatejendom, Selskabsejendom og Stats- og Kommune-Ejendom, det er Fremtidens Program. —

Dette er Grundtanken i Samters nye Bog. Dens Styrke er Methodens, som er fortræffelig: en Vexelbestemmelse af Induktion og Deduktion, som ogsaa paa det sociale Omraade er al sand Erkjendelses Kilde. Ved sin Begrebsudvikling af Ejendommen faar han alle dens Hovedsider frem; ved sit historiske (mere uselvstændigt bearbejdede) Materiale viser han os dens forskjellige Former arbejdende paa Virkelighedens Grund i indre væsenlig Afhængighed af Samfund og Ret, og han indskærper os

---

*) A. Samter: Gesellschaftliches und Privat-Eigenthum als Grundlage der Socialpolitik. 1877. Se Nationaalek. Tidsskr. IX. S. 139 ff.

Udviklingens Tanke paa et vigtigt Omraade. Den nuværende Ejendomsordning viser sig som et historisk-organisk Produkt, der bærer nye Dannelser i sit Skjød og successivt og langsomt, som alle historiske Dannelser, vil afløses af andre. Paa en rolig og forstandig Maade er her leveret et Indlæg i den sociale Debat. Om Udviklingen vil gaa i den Retning, som Samter ønsker, er et stort Spørgsmaal. Men vi maa dog besinde os paa, at han jo egentlig ikke har gjort Andet end pege paa en videre Udvikling af faktiske Tendenser. De økonomiske og sociale Former for Sameje har faktisk i den nyere Tid faaet en betydelig Udvikling, og iblandt dem findes saadanne vigtige sociale Nydannelser som Tantièmesystemet og Produktionsforeningerne, ikke at tale om Arbejderassociationsformerne, og en kjærkommen Opkomst af den gamle Følelse, som dikterer Oprettelse af Korporations- og Forenings-Ejendom i almen Interesse. Staterne gjøre Gjæld, det er sandt og ikke opmuntrende, men de opkjøbe ogsaa Jernbanerne, og hos de mere fremskredne findes der en Følelse, frivillig eller nødtvungen, af, at det sociale Problem ikke er løst ved Fattigskatten. Folk, som smile ad Samters Theorier, kan han henvise ikke blot til de mange betydelige Mænd, der staa paa hans Side og arbejde i samme Retning, men ogsaa til Historien, der dog ikke er til blot for at Folk skulle glemme den, og, hvad der er endnu mere: til mangfoldige Retninger i Lovgivningen og Tendenser i de parlamentariske Forsamlinger, der vise hen til lignende Tanker. Kun med Hensyn til Organisationen af Krediten er Samter forud for sin Tid, og dog — møder han ikke her en Følelse af, at der paa dette Omraade var Noget at gjøre?

Vi staa jo i en ejendommelig Brydningens Tid. Den

frie Konkurrences Resultat har ikke været ublandet tilfredsstillende, men selve dens Kjerne: det frie Arbejde og den frie Ombytning vil sikkert ikke kunne opgives, (om der end selv for noget saa irrationelt som Beskyttelsestold kan gives sociale Grunde af virkelig Vægt). Staten kan gennem Lovgivningen søge at begrænse dens Udskjelser ved at værne om Arbejderne (Fabriklovgivning), udbrede Oplysning, sørge for Produkternes Uforfalskethed og relative Godhed, og Samfundet selv kan gennem frie Foreninger søge en Organisation, der gennem Lærlinge-forholdenes Ordning og paa anden Maade gør det muligt at værne om Arbejderne og Arbejdet. Men hvad der savnes er, at der for den store Masse af Lønningsarbejdere virkelig kan vise sig et Haab, et noget opmuntrende af den Art, at naar jeg har været Lønningsarbejder f. Ex. til mit 30te Aar, og har arbejdet godt og redeligt, at der da ogsaa viser sig en Udsigt til en noget bedre Stilling, saa at der kan blive Mening i, at jeg udsætter mit Giftermaal til den Alder. Mindre Brændevin og senere Giftermaal er Kjærnepunkter i det sociale Spørgsmaals relative Løsning, der er afhængig ikke blot af bedre Undervisning men af en psykologisk Faktor: mere sandt Haab. En videre Udvikling af de sociale Ejendomsformer og af Stats-ejendom afgiver Perspektiver i denne Retning. Naar Socialisterne vente Alt af Statens Organisation af Arbejdet, saa er det en metafysisk Politik, der kan blive i høj Grad fordærvelig, ikke fordi den er en Fantasi, men fordi den bliver hos de haabløse Arbejdere en falsk Tro med noget af den sande Tros Magt. Men Socialismen modvirkes ikke ved Blod og Jern, men ved en ny Politik, der ser Staten som Social-Stat, erkjender dens Opgaver ligeoverfor den største Masse af dens Befolkning og søger ved sand social

Reform at undgaa saadanne Kriser som social Revolution. Tanken om den sociale Stat med dens Ligevægt af Individualisme og Socialisme er en ny Bevidsthedsdannelse, der i sig bærer de europæiske Samfunds Fremtid. Dens Fremkomst er historisk forklarlig. Lehnstidens bundne Splittethed maatte afløses af det absolute Monarki, det Eneste, der kunde bringe det Spredte til Enhed, den første sociale Fornødenhed. Staten skal have Realitet. Den absolute Stat var Tvangen, Formynderregering. Den nyere Tids aandelige Udvikling i den oplyste Formynderregerings Skygge maatte sprænge den. Det Samfund, der havde sprængt den gamle Statsform, vendte sig først kritisk-negativ mod Staten; en uhyre Mistro til den som en Samfundet fjendtlig Magt rørte sig i Sjælene. Man vilde end ikke betro den en Bank, og det var den Gang meget fornuftigt. Men selve Modsætningen af Stat og Samfund var uholdbar. Af Spændingen fremgik politisk den konstitutionelle Stat, og den Stat, i hvilken Samfundet selv var medbestemmende Magt, forstodes at have en dybere Betydning for Samfundet. Tilliden vendte tilbage, og den nyere Stat har mere og mere udvidet sine Opgaver, er ikke blot Magt- og Rets-Stat, men Kultur-Stat, og social Stat. Den gjør Gjæld, men Bevillingsretten og Kontrollen er hos Samfundets Repræsentanter. Den har Mulighed til at kunne være Social-Stat, Mulighed til at kunne handle ikke blot i de herskende Klassers Interesser, men ogsaa i den store økonomisk beherskedes. Men vil den gjøre det? Uden Tvivl Noget; men særlig lysende ere Udsigterne dog ikke. I Folkerepræsentationerne sidde de besiddende Klasser: vil de vise den Klogskab, at slaa ind paa en Vej, der kan formilde de sociale Modsætninger, social-økonomisk organisere En-

heden af Individualisme og Socialisme? Og hvis nu Arbejderne sad der i Flertal, hvad saa? Uden Tvivl Kaos. Vi staa da her ved Magtforholdet, o: ved Gaaden. Vi kan kun haabe paa den oplyste Magt, og til at give Magten denne Faktor tjener Bøger som Samters. Der er i den, trods mulige Fejlsyn, noget af sand real Politik. —

Skal jeg dvæle ved Skyggesiderne af Samters Bog, maa jeg først fremhæve, at det har skadet hans Undersøgelse, at han har sat Begrebsudviklingen i Spidsen. Han har derved ikke undgaaet Stænk af de absolute Begreber; ja trods den Energi, hvormed han hævder Social-ejendommen, taler han undertiden som om Privatejendommen var den, der fuldstændigst udtrykker Ejendommens Væsen. Derved sker det saa, at Samfund og Individ dog stilles imod hinanden, saaledes at Samfundets Begrænsning af Ejendomsretten træder frem som en fjendtlig i den rene private Ejendomsret indtrængende Magt. Ved at stille den historisk-induktive Del i Spidsen, og forstaa Ejendomsformernes Udvikling social-genetisk, vilde han have undgaaet disse Vanskeligheder for sin egen Grundtanke. Havde han saaledes forfulgt selve Ejendommens Oprindelse, og var kommen til den fornuftigste Theori, Arbejdstheorien, vilde han have set, at den skyldtes ikke det individuelle men det socialt-individuelle Arbejde, og Samfundets Ret til at hævde Ejendommens sociale Side være given ved selve dens, Ejendommens, Natur og Væsen; den vilde være sjungen over dens Vugge. Og de samme Konsekvenser vilde Personlighedstheorien (se Laveleye) og Legaltheorien forøvrigt føre til. — En anden Mangel ved Bogen er, at den ikke giver os synderlige Antydninger af, hvilken Stil-

ling Lovgivningen skulde indrømme de forskellige Kategorier af Ejere ligeoverfor de forskellige Arter af Ejendomme. Han bemærker imidlertid udtrykkelig, at han ikke er Jurist, og vi maa da være tilfreds med hvad han har villet give. Og hvad han har villet give, har han givet i et klart om end noget vidtløftigt Sprog, og paa en rolig Maade, lige fjern fra socialistiske Utopier og fra den farlige Alt-er-godt-Theori, leveret et dygtigt Indlæg i den sociale Debat.
